Oila psixologiyasi

Jo‘ldiyev Murodjon
Guliston davlat pedagogika insituti

Pedagogika yo’nalishi 1-kurs talabasi

e-mail:murodjonjoldiyev@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oila psixologiyasining nazariy asoslari, oiladagi shaxslararo munosabatlarning psixologik xususiyatlari hamda zamonaviy oilalarda uchraydigan psixologik muammolar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida er-xotin munosabatlari, ota-ona va farzand o‘rtasidagi psixologik aloqalar, oilaviy nizolarning kelib chiqish sabablari va ularni bartaraf etish yo‘llari yoritib berilgan. Shuningdek, oilada sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish, o‘zaro hurmat va ishonchni mustahkamlashning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Maqolada oilaning shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni ham keng tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: Oila, oila psixologiyasi, oilaviy munosabatlar, psixologik muhit, er-xotin munosabatlari, ota-ona va farzand, oilaviy nizolar, shaxs rivojlanishi, tarbiya, muloqot, psixologik barqarorlik, oilaviy qadriyatlar, sog‘lom oila, jamiyat, kommunikativ madaniyat.

Kirish

Oila jamiyatning eng muhim va asosiy ijtimoiy institutlaridan biri hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, uning ma’naviy-axloqiy qarashlari, dunyoqarashi, qadriyatlari va ruhiy rivojlanishi avvalo oilada shakllanadi [1]. Shu sababli oiladagi psixologik muhit, oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar va oilaning tarbiyaviy ahamiyati psixologiya fanining dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Oila insonning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy tajriba orttirishi hamda ma’naviy barkamollikka erishishida muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Oila psixologiyasi psixologiya fanining alohida tarmog‘i bo‘lib, oiladagi shaxslararo munosabatlar, er-xotin o‘rtasidagi psixologik moslik, ota-ona va farzand munosabatlari, oilaviy nizolar hamda oiladagi hissiy jarayonlarni ilmiy jihatdan o‘rganadi [2]. Mazkur fan oiladagi ruhiy barqarorlikni ta’minlash, sog‘lom oilaviy muhitni shakllantirish hamda oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki oiladagi sog‘lom psixologik muhit insonning ruhiy salomatligi, ijtimoiy faolligi va hayotdan qoniqish darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda oilaviy munosabatlar tizimi ham sezilarli darajada o‘zgarib bormoqda [3]. Zamonaviy texnologiyalar, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng rivojlanishi insonlar o‘rtasidagi muloqot shakliga yangi ko‘rinishlar olib keldi. Ayrim hollarda virtual muloqotning ortishi oiladagi jonli muloqotning kamayishiga, hissiy uzoqlashuv va bir-biriga e’tiborning pasayishiga sabab bo‘lmoqda. Bu esa oilada turli psixologik muammolar va nizolarning yuzaga kelishiga olib kelmoqda. Hozirgi davrda oilalarda iqtisodiy muammolar, maishiy qiyinchiliklar, stress va ruhiy zo‘riqish holatlarining ortib borishi ham oilaviy munosabatlarga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda [4]. Ayniqsa, yosh oilalarda oilaviy hayotga psixologik tayyorgarlikning yetarli emasligi ko‘plab tushunmovchilik va nizolarni yuzaga keltirmoqda. O‘zaro hurmatning sustligi, mas’uliyatni his qilmaslik, kommunikativ madaniyatning pastligi ham oilaning mustahkamligiga salbiy ta’sir etuvchi omillardan biri hisoblanadi.

Oiladagi psixologik muhit farzand tarbiyasida ham muhim o‘rin egallaydi. Bola oiladagi munosabatlar orqali mehr-oqibat, hurmat, mas’uliyat, samimiylik va ijtimoiy xulq me’yorlarini o‘zlashtiradi [5]. Agar oilada sog‘lom psixologik muhit mavjud bo‘lsa, bola o‘zini xavfsiz va erkin his qiladi, bu esa uning ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Aksincha, oiladagi doimiy nizolar, zo‘ravonlik, e’tiborsizlik yoki hissiy sovuqlik bolaning ruhiy holatiga salbiy ta’sir etib, uning xarakterida turli salbiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuningdek, er-xotin o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat va samimiylik oilaning mustahkamligini belgilovchi asosiy omillardan biridir [6].

Oilaviy hayot davomida uchraydigan muammolarni tinch yo‘l bilan hal qilish, muloqot madaniyatiga rioya etish, bir-birining fikrini hurmat qilish hamda murosaga kelish oiladagi sog‘lom psixologik muhitni ta’minlaydi. Psixologlarning fikricha, oiladagi ijobiy hissiy munosabatlar insonning ruhiy barqarorligi va baxt hissining shakllanishida muhim ahamiyatga ega.

Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida jamiyat taraqqiyotiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi [7]. Mustahkam oila – sog‘lom jamiyatning poydevori hisoblanadi. Shu sababli davlat va jamiyat tomonidan oilani qo‘llab-quvvatlash, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash hamda yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, oilada ma’naviy muhitni yaxshilash, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va sog‘lom avlodni voyaga yetkazish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biri sanaladi.

Mazkur maqolada oila psixologiyasining nazariy asoslari, oiladagi shaxslararo munosabatlarning psixologik xususiyatlari, zamonaviy oilalarda uchraydigan muammolar hamda ularni bartaraf etishning samarali usullari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Oila psixologiyasi psixologiya fanining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, oiladagi ruhiy jarayonlar, shaxslararo munosabatlar hamda oila a’zolarining psixologik xususiyatlarini o‘rganadi [8]. Oila inson hayotidagi birinchi ijtimoiy muhit hisoblanib, unda insonning xarakteri, dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va muloqot madaniyati shakllanadi. Shu sababli oiladagi psixologik muhit insonning keyingi hayot faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Psixolog olimlarning fikricha, oilaning asosiy vazifalaridan biri shaxsning ruhiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun qulay muhit yaratishdan iboratdir [9]. Oilada mehr-oqibat, o‘zaro hurmat va ishonch mavjud bo‘lsa, bunday muhit insonning ruhiy barqarorligini ta’minlaydi. Aksincha, oiladagi doimiy nizolar, tushunmovchiliklar va hissiy sovuqlik inson psixikasiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Oila psixologiyasi oilaviy munosabatlarning turli jihatlarini, jumladan, er-xotin o‘rtasidagi psixologik moslik, ota-ona va farzand munosabatlari, oiladagi liderlik, kommunikativ jarayonlar va nizolarni o‘rganadi [10]. Ayniqsa, oiladagi hissiy yaqinlik va samimiy muloqot oilaning mustahkamligini ta’minlovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Er-xotin munosabatlari oilaning asosiy tayanchi hisoblanadi. Oiladagi umumiy psixologik muhit ko‘p jihatdan er va xotin o‘rtasidagi munosabatlarga bog‘liq bo‘ladi [11]. O‘zaro hurmat, ishonch, samimiylik va mas’uliyat er-xotin munosabatlarining muhim jihatlaridan biridir. Oilaviy hayot davomida turli muammolar va qiyinchiliklar yuzaga kelishi tabiiy holat hisoblanadi. Bunday vaziyatlarda er-xotinning bir-birini tushunishi, muammolarni hamkorlikda hal qilishi va hissiyotlarni boshqara olishi oilaning barqarorligini ta’minlaydi. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, oiladagi ochiq va samimiy muloqot nizolarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega [12].

Ba’zan oilada iqtisodiy qiyinchiliklar, rashk, e’tiborsizlik yoki kommunikativ muammolar sababli nizolar yuzaga keladi. Agar ushbu muammolar o‘z vaqtida bartaraf etilmasa, ular oilaviy munosabatlarning buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli oilada bir-birining fikrini tinglash, sabr-toqatli bo‘lish va murosaga kelish muhim hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oila jamiyatning eng muhim va ajralmas bo‘g‘ini bo‘lib, inson shaxsining shakllanishida hal qiluvchi o‘rin egallaydi. Oiladagi psixologik muhit, oila a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar, mehr-oqibat va hurmat insonning ruhiy salomatligi hamda ma’naviy kamolotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli oila psixologiyasini chuqur o‘rganish va oiladagi psixologik jarayonlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida oiladagi shaxslararo munosabatlar, er-xotin o‘rtasidagi psixologik moslik, ota-ona va farzand aloqalarining o‘ziga xos jihatlari yoritildi. Ayniqsa, oilada sog‘lom psixologik muhitning mavjudligi farzand tarbiyasi, shaxsning ijtimoiylashuvi va ruhiy barqarorligida muhim omil ekanligi aniqlandi. Oiladagi samimiy muloqot, o‘zaro ishonch va hurmat munosabatlarning mustahkam bo‘lishini ta’minlaydi.

Shuningdek, zamonaviy jamiyatda globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, iqtisodiy muammolar va hayot sur’atining tezlashuvi oilaviy munosabatlarga ham o‘z ta’sirini

ko‘rsatmoqda. Natijada ayrim oilalarda hissiy uzoqlashuv, kommunikativ muammolar va nizolar yuzaga kelmoqda. Bunday holatlarning oldini olish uchun oilaviy psixologik bilimlarni keng targ‘ib qilish, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash hamda oilada psixologik madaniyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Oilaviy nizolarni o‘z vaqtida bartaraf etish, muammolarni tinch va konstruktiv yo‘l bilan hal qilish, oila a’zolari o‘rtasida bir-birini tushunish va qo‘llab-quvvatlash muhitini yaratish oilaning mustahkamligini ta’minlaydi. Ayniqsa, farzand tarbiyasida ota-onaning mas’uliyati, mehribonligi va psixologik savodxonligi muhim rol o‘ynaydi.

Umuman olganda, sog‘lom va mustahkam oila – sog‘lom jamiyatning asosiy poydevori hisoblanadi. Shu sababli aoilaviy qadriyatlarni asrab-avaylash, oilada ma’naviy va psixologik muhitni yaxshilash hamda oila institutini mustahkamlash jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omillardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘oziyev E. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
2. Karimova V. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
3. Shoumarov G‘. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Sharq, 2000.
4. Musurmonova O. Oila ma’naviyati. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007.
5. Mavlonov A. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
6. G‘oziev E., Toshimov R. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent, 2011.
7. Andreeva G.M. Sotsialnaya psixologiya. – Moskva: Aspekt Press, 2009.
8. Drujinin V.N. Psixologiya semi. – Moskva: Piter, 2006.
9. Nemov R.S. Psixologiya. – Moskva: Vlados, 2003.
10. Satir V. Kak stroit sebya i svoyu semyu. – Moskva, 1992.
11. Muxina V.S. Vozrastnaya psixologiya. – Moskva: Akademiya, 2000.
12. Kon I.S. Psixologiya yunosti. – Moskva, 1989.